

GLAS NARODA

List slovenskih delavcev v Ameriki.

The largest Slovenian Daily in the United States. Issued every day except Sundays and legal Holidays. 75,000 Readers.

Največji slovenski dnevnik v Združenih državah. Velja za vse leto \$6.00. Za pol leta \$3.00. Za New York celo leto \$7.00. Za inozemstvo celo leto \$7.00.

TELEFON: 2876 CORTLANDT.

Entered as Second Class Matter, September 21, 1903, at the Post Office at New York, N. Y., under the Act of Congress of March 3, 1879.

TELEFON: 4687 CORTLANDT.

NO. 273. — ŠTEV. 273.

NEW YORK, MONDAY, NOVEMBER 21, 1921. — PONDELJEK, 21. NOVEMBRA, 1921.

VOLUME XXIX. — LETNIK XXIX.

S KONFERENCE V WASHINGTONU

KITAJSKI SE BO NUDILO PRILIKO, DA SAMA DOLOČI SVOJO BODOČNOST. — BALF GUR SE JE PRIDRUŽIL TRDI TVI JAPONSKE, DA SO ZADREGE KITAJSKJE NOTRANJE. GA ZNAČAJA IN DA NE MOREJO BITI PREDMET ZUNANJEGA NADZORSTVA.

Poroča Carter Field.

Washington, D. C., 19. nov. — Vse domneve, da bo mogoče razoroževalna konferenca poskusila spraviti v red notranje zadeve Kitajske, so se razblinile danes v nič. Definitivno se je opustilo idejo, o kateri se je toliko razpravljalo, da naj bi veselite skupne ustanovile začasno kontrolo nad Kitajsko, najbrž z uporabo čet, katera kontrola naj bi zagotavljala pošteno administracijo vlade ter kolektiranje davkov ter dovolila počasno zračenje močne centralne vlade. (Veselite se hotele izzeti Kitajsko, jo izkoristiti do skrajnosti ter jo vreči nato na stran kot izžeto citrono. To je, kaj razumejo ti roparji pod "kontrola".)

To je postalo jasno na sestanku komiteja glede vprašanj Pacifica ter Daljnega iztoka. Ta komitej vključuje vse delegate na konferenci, da uredi sama s. o. je lastne zadeve.

Japonci so v daljšem ugotovili, katero so predložili danes komiteju ter po seji komiteja, izročili tudi časopisju, naj se pusti na strani vsako akcijo, ki bi imela za posledico intervencijo. Odnosaje Kitajske napram drugim narodom naj bi se uredilo, — so izjavili Japonci, — a treba je dovoliti Kitajski, da sama uredi svoje notranje zadeve. Japonska je zanimala v tej stvari izjavi, da si želi kitajskega ozemlja ali kakih posebnih pravic in privilegijev. Mogoče najbolj značilno ugotovilo, kar so jih podali Japonci, je bilo, da bi bilo nesrečno zavlačevati potek konferene s preiskavo "neštevilnih manjših zadev".

Vse to upravičuje domneve, da se je večino pacifičnih in daljnoro-iztočnih vprašanj oprostilo vseh lastnosti, ki bi lahko dovedle do spora med Japonsko in Združenimi državami.

Nobenih posebnih zadržev ne bo glede pacifičnih in daljnoro-iztočnih vprašanj. Kitajska je narod,

ki se je hotel pred vsemi drugimi boriti na konferenci in Kitajska se je tako ustrašila neprestanih namigavanj tekom otvornih dni konferene, da se bo vprizorilo mednarodno gibanje, s pomočjo katerega se bo ustanovilo redno vlado in pošteno administracijo na Kitajskem, da je bilo odvzeto Kitajski delegaciji vse bojno razpoloženje, še predno je zadala svoj prvi udarec.

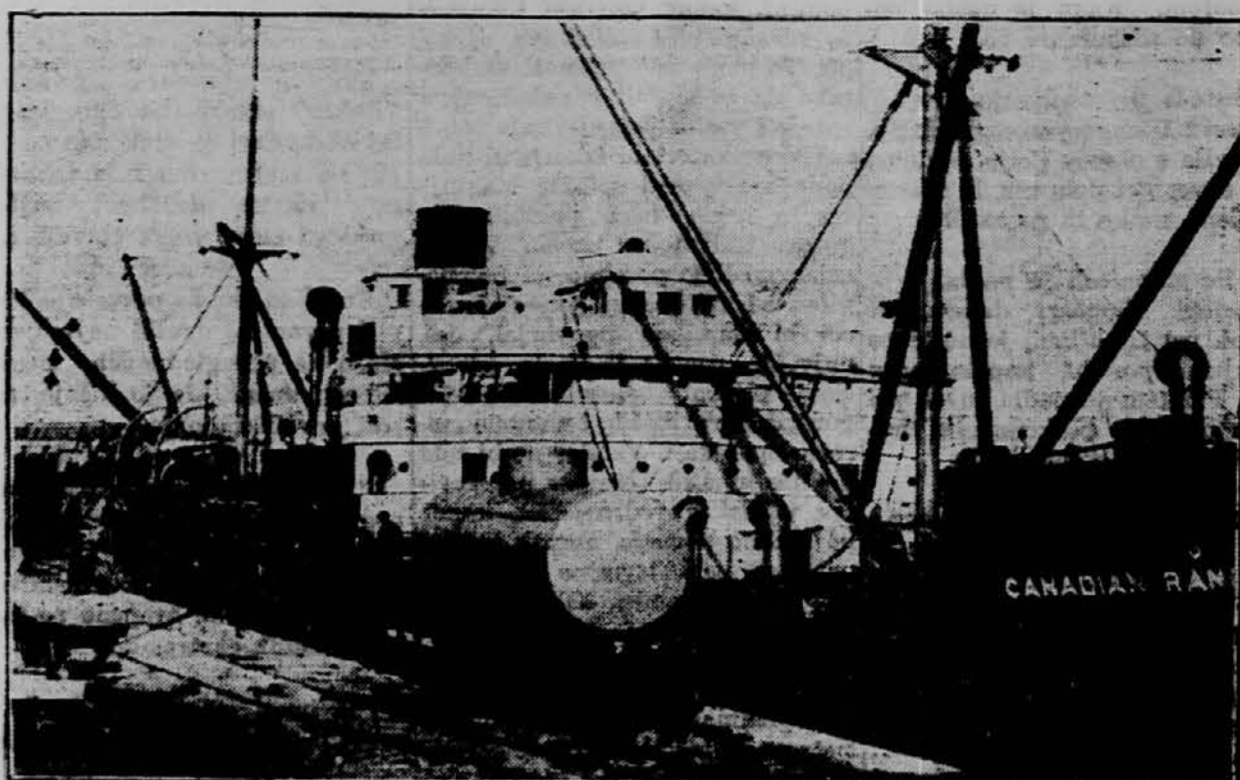
Obupna opazilca Kitajcev proti kateremukoli mednarodnemu gibanju, s pomočjo katerega bi se skušale ustanoviti na Kitajskem redno in pošteno vlado, je imela za posledico sedanje razpoloženje konferene, ki se zrealizirajo v sklepu, da se ne bo ničesar storilo, kar bi izgledalo kot umešavanje v notranje zadeve Kitajske. Ostale sile ne vedo za nobeno drugo stvar, ki bi mogla rešiti ta problem ter obenem zadovoljiti tudi Kitajce.

Washington, D. C., 19. nov. — Štefan Lauzanne, glavni urednik pariškega Matina, je rekel: Številni ljudje me vprašujejo: Kakšna razlika obstaja med pariško konferenco leta 1919 ter washingtonsko konferenco leta 1921? Moj odgovor se glasi vedno tako: — Razlika je ta: V Parizu je bila od prvega dneva naprej poražena Amerika in Anglija je dobila vse, kar je hotela, a na konferenci v Washingtonu je bila Anglija poražena od prvega početka in Amerika je dobila vse, kar je hotela. To je tudi resnica. Ko je prišla Amerika v Pariz, je primela s seboj idejo prostosti morja ter bila pri tem poražena.

Berlinski založniki

se izprli ves tiskarski personal, ki sedaj stavlja. No, stavke gg. založniki še niso dobili, zato je tudi izprte sunek v vodo.

WSS WSS WSS WSS WSS

KANADA JE ZAČELA TRGOVATI S SOVJETNO RUSIJO.

Kanadska vlada je obnovila trg ovskve zveze s sovjetno vlado. Ne ka montrealška tvrdka je dobila naročila, naj izdelata dva milijona dolarjev lokomotiv in voz. Slika nam kaže nalaganje prve delne pošiljkatve.

FORD HOČE IZPREMENITI MORNARICO V KARE

Številni akri v New Jersey pripravljeni, da se jih porabi kot suhe doke pri razdiranju ladij.

Detroit, Mich., 19. novembra. Henry Ford, ki je razpravljajl večeraj s predsednikom Hardingom glede svojega načrta, da kupi in razdere ameriške bojne ladje, če bi bil sprejet predlog za skrcenje obožovanja, je pojasnil nekemu poročevalcu "Detroit News", kako hoče izboljšati staro geslo o mehi, izpremenjenih v pluge v toliko, da izpremeni bojne ladje v Fordove avtomobile. Razpravljajl je tudi o svojem nadaljnjem načrtu, da izpremeni Musele Shoals vladne nitratne naprave v podjetje, ki bo dalo dela en milijon ljudem.

— To bo lahka stvar, — je rekel Ford, ki je imel pri tem v mislih razdiranje bojnih ladij, čeprav so mu mornariški izvedenci rekli, da bodo težkoče mogoče prevelike.

— Reki so, da so ladje pretežke in da bodo stroški vzdržavanja suhih dokov preveliki, da bi bilo podjetje dobičkonosno. Jaz pa sem jim rekel, da bom zgradil svoj lastni ruhi dok, katerega bom pozneje rabil za grajenje trgovskih ladij. Nobena umetnost ni razrezati te velike jeklene plošče, jih raztopiti ter izpremeniti v dobro alloy-jeklo.

— Predsednik Harding mi je rekel, da bi ne mogel spraviti bojnih ladij k svojim napravam. Jaz pa sem odvrnil, da imam obcbali v New Jersey osemdeset akrov in še nadaljna ozemlja, katera bi se lahko uporabilo v ta namen.

— Če boste prenehali z zgrajenjem bojnih ladij, bodo izgubili tisoči nadaljni delo in to je najbolj resna stvar celega problema. Za te ljudi je treba dobiti dela in naprave v Musele Shoals, polno razvite, bi lahko zaposlile en milijon mož.

KAROL IN ZITA NA MADEIRI.

Fuchal, Madeira, 19. nov. — Prejšnji avstrijski cesar Karol in njegova žena Zita sta dospela semkaj danes zjutraj na krovu angleške bojne križarke Cardiff, da pričneta tukaj svoje življenje izgnanstva, katero je proglasila nad obema zavezniški svet poslanikov.

BRIAND JE RAZOČARAL MNOGO POROČEVALCEV

Dolgo odsotnost francoskega ministrskega predsednika iz njegova hotela, je vznemirila poročevalce.

Washington, D. C., 19. nov. — Aristide Briand in admiral de Bon, francoske mornarice sta danes popoldne zapustila New Willard hotel in glasilo se je, da sta se podala na važen obisk. V hotelu se je govorilo, da sta šla k državnemu tajniku Hughesu, francoski ministrski predsednik je nosil palico, a admiral je odložil svojo uniformo ter nosil navadno civilno obleko.

Navzočih je bilo par poročevalcev, ki so videli oba odhajati. Čuli so, kako je Briand hvalil lepo zunanost svojega admirala v civilni obleki, a tudi pripombe: — Hitiva, kajti drugače bova prepoznata za monsieur Charlesa.

Vrata vstopajo so se zaprla in izginila sta. Nekateri bolj podjetni poročevalci so ju skušali prebiti v upanju, da vidijo ta zgodovinski sestanek. To se jim sicer ni posrečilo, a v srednjeveškem poslopju, v katerem se nahaja državni department, je toliko uhodov, da se temu niso nič čudili.

Na koridorju nadstropja v hotelu New Willard, kjer stanuje francoska delegacija, so se pričeli zbirati poročevalci. Med njimi seveda ni bilo Wella, niti Arnold Benneta in tudi D'Annunzija ne. Bili pa so drugi, o katerih pravijo, da so dobri v svojem poslu. Vključeno par Kitajcev, Korejcev in Japoncev, ki so se vedno opravičili, če so se zadeli s komolcem v kakega tuja.

Tajnik Brianda je sicer protestiral, a ker pozna dobro naravo svojega šefa, je konečno vendar spustil to žurnalistično drhal v sprejemnico francoske delegacije. Prišel je Briand in takoj se je pričela bitka.

— Ali nam hočete povedati o svojem obisku pri državnem tajniku Hughesu danes popoldne? — Jaz vendar nisem bil pri državnem tajniku.

— Saj ste šli vendar ven.

— Da, a šel sem na izprehod.

— Torej niste videli Mr. Hughesa?

— Ne, ne, šla sva na izprehod, admiral in jaz. Šla sva v kinematograf, v "muvi" ter videla Charlesa Chaplina. Še kako vprašanje, gospoda.

— Hvala, gospod ministr. predsednik, za danes dosti.

Skrivnost zadeva Charlesa je bila pojasnjena.

WSS WSS WSS WSS WSS

FARMERJI BODO IMELI DOSTI JABOLČNIKA

Vse mogoče vrste domačih preš je v obratovanju, a velike množine jabolok gnijejo.

Kljub dejstvu, da so nekateri mlini za izdelovanje jabolčnika zaposleni noč in dan, po sedem dni na teden v nekaterih delih dežele, ne morejo biti očitno kos stotinam in stotinam bušeljev jabolok, katere se je nagromadilo krog njih s sosednjih farm.

Da bi našli tem mlinom delo in da bi imeli vsakih par dni doma sveže jabolčnik, so številni farmerji postavili svoje lastne stiskalnice, ter stiskajo sedaj sami most iz svojih jabolok.

Čeprav je večina tozadevnih priprav doma napravljena ter pogosto zelo enostavnega značaja, odgovarjajo vendar te priprave svojemu namenu in stiskanje jabolčnika gre veselo naprej. Nekateri farmerji se niso ustrašili stroškov ter so nabavili prave preše, a drugi so jih napravili sami doma iz raznovrstnega materiala, ki jim je bil na razpolago.

Nekateri stiskalnice predstavljajo le valjar, ki je našpičen in ti zalagajo zadotno konjsko slo, ki je potreba za prešanje. Ena največjih prednosti prešanja jabolčnika doma obstaja v tem, da se uporablja le zrela, zdrava in neognita jabolka. Farmerji, ki so posebno ponosni na svoj jabolčnik, umivajo jabolka, predno jih spuste v prešo. To zagotovi predvsem čistost soka, ki pride iz stiskalnice in ta sok se razlikuje v veliki meri od potvorjenega, obstoječih iz jabolčnega soka, vode in preservativnih sredstev, katero mešanico se predstavlja in prodaja pod imenom "čistega" in "nepokvarjenega" jabolčnika ali eidera.

Če primerja človek te zmesi s čistim zlatormenic jabolčnikom, katerega predstavijo farmerji svojim gostom, pozna razliko med potvorjeno robo in čistim jabolčnikom.

Nekateri farmerji, ki se si postavili svoje lastne preše, ne stiskajo jabolok le za same sebe, temveč tudi za svoje sosede. V več kot enim slučaju so se farmerji domnevali ter kupili vzajemno vsopredno in ko je prišel čas za prešanje, se vrste drug za drugim.

Čeprav ni bil pri lelek jabolok v

restavracijo, kjer se krepčajo tekom dolgih ur zasliševanj. — Gneča in vročina v dvorani sta bili tako veliki, da sem preložila svoj drugi obisk do zadnjega večera. Dosti sem že videla a moram reči, da je bilo vse skozinsko zanimivo, posebno takrat kadar sta se spoprijela Landru in predsedujoči sodnik v besednem dvoboju, v katerem je Landru ponavadi zmagal.

Enkrat je rekel: — Gospod sodnik, jaz sem čakal že več dni, da mi boste staveli to vprašanje. To je pomenjalo veliko zaupnico za sodnika.

Kljub temu pa tisti za Landruja velika nevarnost v teh besednih dvo bojih. Porota se je že zdavnaj naveličala poslušati njegovo smešno črno trditve, kadar mu zabrusijo v lice kako novo obtožbo: — Jaz nočem povedati, zakaj me je zapustila. — Imela sva za seboj tajno preteklost. V drugih slučajih pa je zopet blihnil galantnega človeka ter ni hotel povedati, če so bile dotične ženske v resnici njegove žene. O eni je rekel, da mu je bila le sestra. Nato pa mu je državni pravdnik prečital gorode pismo, katerega bi nikdar ne mogla pisati sestra.

Landru je popolnoma niren in brezbrizen, kadar mu pomole pod nos kako kito ali lake umetnj zobe te ali one njegovih žrtev. — On pravi enostavno, da je dobil te kite v dar od dotične ženske. Večernaj se je tukalo zaslišanje neke osemenjati let stare deklice, katero je baje ubil, ne radi denarja temveč zato, ker je zasledila njegove skrivnosti.

Verhaillies, Francija, 19. nov. Najmočnejši člen v verigi okoliških dokazov, s pomočjo katerih skuša država doprinesiti dokaz, da je Henri Landru umoril deset svojih zaročenk, je bil skovan danes, ko se je doprinešilo dokaze glede Mlle. Terezije Marchadier, zadnje v vrsti domnevanih žrtev Landruja.

Landru ni zanikal, da se je sestel z gospodnjico Marchadier v Božiču leta 1918, nakar ga je ona dne 13. januarja spremlila v njegovo vilo v Gambais. Dokazi, katere se predložilo danes, kažejo, da je bil Landru ob enem času brez denarja. Glasi se, da je zapustil sam Gambais dne 14. januarja in da je izdal skoro tisoč frankov v času med 14. in 17. januarjem. Kostil dveh psov te ženske so našli zakopane na vrtu Landrujeve vile v Gambais. Landru je danes popolnoma priznal, da je oba psa ubil in sicer s tem, da ju je zadavil na prošnjo Mlle. Marchadier, kot je rekel.

Landru je pričal, da je ostala Marchadier več dni v njegovi vili v Gambais, nakar ga je zapustila ter odšla k svojim sorodnikom v Parizu. Odklonil je povedati, kako je prišel do denarja in do osebnih dokumentov, svoje zaročenke.

Oni, ki zasledujejo obravnavo, so prepričani, da se je Landru kaj slabo postavil tekom dosedanje obravnave in da je njegovo edino upanje Giafferi, njegov zagovornik in eden najboljših kazenskih zagovornikov v Franciji, ki ima mogoče v svojih rokah dejstva, katera je dosedaj še zadrževal.

ROJAKI, NAROČAJTE SE NA "GLAS NARODA" NAJVEČJI SLOVENSKI DNEVNIK V ZDR. DRŽAVAH.

Denarna izplačila v jugoslovanskih kronah, lirah in avstrijskih kronah

se potem naše banke izvršujejo po niski ceni, zanesljivo in hitro.

Včeraj so bile naše cene sledeče:

Jugoslavija:

Razpošilja na zadnje pošte in izplačuje "Kr. poštni čekovni urad" in "Jadranska banka" v Ljubljani.	
300 kron \$ 1.30	1,000 kron \$ 4.10
400 kron \$ 1.70	5,000 kron \$20.00
500 kron \$ 2.10	10,000 kron \$39.00

Glasom naredbe ministrstva za pošte in telegrafje v Jugoslaviji je sedaj mogoče tam nakazovati rneske potome pošte edinole v dinarjih; za vsake štiri krome bo izplačan en dinar; razmerje med dinarjem in krono ostane toraj neizpremenjeno.

Italija in sosedeno ozemlje:

Razpošilja na zadnje pošte in izplačuje "Jadranska banka" v Trstu.

50 lir \$ 2.60	500 lir \$23.00
100 lir \$ 4.76	1,000 lir \$44.00
300 lir \$13.50	

Nemška Avstrija:

Razpošilja na zadnje pošte in izplačuje "Adriatische Bank" na Dunaju.

1,000 nem.-avstr. kron \$ 0.95	10,000 nem.-avstr. kron \$6.00
5,000 nem.-avstr. kron \$ 3.50	50,000 nem.-avstr. kron \$25.00

Vrednost denarju sedaj ni stalna, menja se večkrat nepričakovano; iz tega razloga nam ni mogoče podati natančne cene vsaprj. Mi računamo po ceni istega dne kot nam poslani denar dospo v roke.

Kot generalni zastopnik "Jadranske Banke" in njenih podružnic imamo najzadnje izvanredno ugodne pogoje, ki bodo velike koristi za one, ki se so ali se bodo posluževali naše banke.

Denar nam je poslal najbolj po Domestic Money Order, ali pa po New York Bank Draft.

FRANK BANKER STATE BANK, 82 Cortlandt St., New York

(Advertisement)

Nekaj o republiki Andori.

Poroča N. C. McKechnie.

Po zaključku pet mesecev trajajočega potovanja po Španskem in Portugalskem sem prišel do prepričanja, da se ne morem vrniti domov, ne da bi obiskal malo republiko Andoro, skrito med prepadi istočnih Pirenej. Francija mi je bila že prilično znana. Špansko sem spoznal tekoma zadnjih mesecev, in sedaj sem hotel vedeti, kakšni ljudje so to, ki nočejo pripadati ne prvemu ne drugemu teh velikih narodov in ki so si ohranili — kar je še bolj čudno — svojo popolno neodvisnost izra časov, ko se je pričela zgodovina te dežele. Ohranili so si svojo neodvisnost kljub ponovnim valom tujih invazij. — Kartazanov, Rimljanov, Vandalov, Gotov, Saracenov, Frankov in mogočnega Napoleona samega, ki si je podjarmil vse narode morskog, a se ni dotaknil življenja prebivalcev mirnih dolin republike Andore razen v toliko, da je obogatil zbirko čarterjev neodvisnosti in prostosti za nadatni čarter.

Prostost prebiva na višinah, — je pel neki pesnik, in tukaj, na višinah Andore mora biti v resnici najbolj priljubljeno pribežališče prostosti.

Kdor se zanima za postanek te majhne države, bo izvedel, da se je prebivalcem Pirenej v devetem stoletju, ko je prišel odkriti mohamedanski val proti jugu in ko je prišel na severu tudi slabečji oprijem Frankov, našla prilika izvajanja pravice "samodoločbe" in v onih dneh slabih komunikacij je bilo povsem naravno, da so bile ustanovljene številne majhne države, ki so imele od početka v večji ali manjši meri demokratično obliko vlade. Počasi pa so očitne prednosti fevdalnega sistema v vojne svrhe prisilile narode ob vzhodu gora in na ravlinah, da so se poslužili navad in oblik bolj avtokratičnih sosednjih držav. Čeprav neradi so izročili vrhovno oblast v roke enega samega vladarja. Na kak način pa so skušali zavarovati svoje pravice, je razvidno iz čarterja Aragoncev ki se pričena na naslednji način:

— Mi, ki veljamo toliko kot vi in imamo več oblasti kot vi, vas izvolimo kraljeve v imenu, da zavarujete naše privilegije in prostosti in tudi enega med vami in nami, ki ima več avtoritete kot pa vi. Če ne, pa ne. — Ta "eden", katerega omenja čarter, je bil poseben uradnik, imenovan El Justicio, na katerega se je lahko obrnil vsakdo, ki se je čutil oškodovanim vsled kakega dejanja kralja. (K starim Aragoncev naj bi šli v solo naši skrajno moderni in kunišni ustavodajalci, med njimi tudi jugoslovanski). V neki drugi klavzuli tega aragonskega čarterja se glasi:

— Če bi kralj kdaj kršil čarter, imamo pravico izvoliti drugega in tudi, če bi bil pogán.

Majhne občine, nahajajoče se visoko v gorah, pa se niso brigale za ta nov razvoj ter se zbrale skupaj v neke vrste rahlo federacije, približno na sličen način, kakor so to storili pozneje švicarski kantoni. Čas pa ni še dozorel, da bi mogle preživeti take rudimentarne "združene države" in z združenjem držav proti severu in jugu v kraljevstvu Francije in Španje, so bile te gorske republike končno potegnjene v okvir te ali one izmed velikih dveh sosednjih držav. Ostal je en preživeli del iz one megle politične pretoklosti, — namreč republika Andora ali "Nevtralne doline Andore", kot se glasi oficijelni naslov. — Z veliko nestrpnostjo sem vsled tega čakal na čas, ko se bom končno seznanil s to republiko.

Večji del "nevtralnih dolin" leži na južnih, to je na španskih obronkih gora, a ker sem si ogledal Pireneje s francoske strani, — sem sklenil napraviti potovanje iz Ax-les-Thermes, v departamentu Arieges, preko Andore ter priti ven na Španskem pri Seo d'Urgel. Takoj na tem mestu hočem omeniti, da ne morete vzeti na to pot nikakega voza ali avtomobila. Iti morate peš ali pa jahati na hrbtni mule. Zemeljvid kaže pot, ki je boje primerna za vozove, a jaz vam lahko zagotovim, da ni primerna. Pokažem lahko slike, ki podpirajo moje trditve v tem oziru. Steza postane oddaleč podobna cesti šče od Escaldas naprej. Od tam pa do španske meje ni še tako slaba, če se ne oziramo na številne stале, ki so pridrvele z gora ter obtežale na cesti. Vse to pa ni vzemirajoče mene, kajti sklenil sem iti peš. Nekega lepega jutra sem pustil svoj nahrbtnik v hotelu v Ax, vzeml s seboj le nekaj malih stvari in kamero ter dospel pozno popoldne v L' Hospitalitet, neko vasico na meji Andore.

V Hospitalitet je majhna vojska postojanka, a nihče mi ni rekel ničesar, ko sem zapustil vas ter se napotil po strmi stezi proti meji. Tudi nisem srečal žive duše ves dan, čeprav sem videl pri nekem majhnem studnem, ki znači mejo, kakega pol ducata mul in njih gonjake visoko nad seboj, ki so pa na skrivnosten način izgubili. Še predno sem se jaz seznanil s njimi. Glasi se, da je tihotapstvo glavna industrija, s katero se preživljajo pošteni Andorci in vsa znamenja kažejo, da ni treba vsaj s francoske strani premagati dosti zaprek v tem oziru.

Nikakih pridelkov in nikakih znamenj bivališč ni bilo opaziti na severni strani prelaza Fray Miguel, a veliko število konj, ki so se pasli ob obronkih gričev, kajti Andorci imajo navado dati svoje francoskim konjedereem — svoje pašnike v najem v to svrho.

Plezanje po prelazu navzgor je bilo mučno, a končno sem vendar dospel do vrha ter se obrnil nazaj, da se še enkrat ozrem na francoske gore, ki stražijo severni vhod v to majhno državo. — To je bil kaj divji in zapuščen prizor, kajti človeku pride nehot misel, da je osamljen v svetu, v katerem ni nobenega drugega življenja.

Pet ali šest mož je večerjalo pri veliki mizi, a meni so postregli v eni izmed majhnih sob, ki so mejile na veliko sobo. Videl sem moške, kako so pili vino na španski način, ki je naslednji: mož prime z obema rokama meh napolnjen z vinom, odpre usta in nasti teči po grlu tenak eurek vina. Nikdar nisem mogel razumeti, kako more človek požirati vino, ne da bi pri vsakem požirku zaprl usta.

Zjutraj, ko sem plačal, sem za pazil, da je moja gostilničarka prav tako brihtna kot je izgledala. Računala mi je namreč deset pezet za večerjo, posteljo in jutranjo kavo, torej več kot sem plačal v dobrem hotelu v Seville in Granadi za ves dan s postrežbo vred. Ona je brez dvoma dobro poznala ceno, katero zahtevajo v francoskih kopalnicah na — drugi strani gora.

Vas Soldeu stoji dva ali tritisoč čevljev višje kot pa Andorra la Viella, glavno mesto male republike, in vsled tega je šlo mo-

POLAGANJE TEMELJNEGA KAMNA.
V Washingtonu so začeli graditi poslopje, ki se bo imenovalo "George Washington Memorial Building". Temeljni kamen je položila Mrs. Henry Rodga Mallory. V poslopju bodo stanovali pohabljeni ameriški vojaki in mornarji.

je potovanje naslednjega dne prestopno navzdol, česar sem bil v resnici vesel. Nahajal sem se v glavni dolini dežele, katero namaka Valira reka in čeprav so bili obronki gričev strmi ter je bila steza prikladna le z amule, ki je izgledal veliko manj divji in dosti bolj udoben za potovanje. Dolina je bila širša, obronki manj strmi in tudi reka, ki je postala že precej velika, je zasledovala svojo pot bolj mirno in manj bučno. Precej zemlje je bilo obdelane in pot je bila široka in očitno napravljena šele v zadnjem času. Sredi popoldneva sem zapazil oddaleč kraj, ki ni mogel biti nič drugega kot glavno mesto. Mesto je ležalo na drugi strani reke, in ko sem prišel do mostu, vodečega preko reke, se je vili dež in skočil sem pod most v varno zavetje. Ko je bilo plohe konec, sem splezal zopet na cesto ter odšel proti mestu. Ko sem storil to, se je naenkrat pokazal izza nekega drevesa, pod katerim je vedril, neki star mož z dežnikom v roki ter rdečo čepico na glavi in zahteval od mene en cent mostnine.

Vprašal sem ga, s kako avtoriteto hoče imeti od mene tako velikansko svoto in šele po dolgem prigovarjanju mi je pokazal seznam pristojbin, katere mora plačati vsakdo, ki pride preko mostu. Za pešca je bil določen en cent, plačal sem ter odšel naprej.

Andorra la Viella, glavno mesto republike, je le velika vas, ki šteje šeststo prebivalcev. Hiše, kakor one drugih vasi, skozj katere sem prišel, so zgrajene iz kamna ter imajo ploščnate strehe. Sredi vasi pa je trg, na katerem stoji večja poslopja. Katedra de Vall ali občinska hiša, katero hoče videti vsak obiskovalec ne stoji na trgu, pač pa sama zase, na skrajnem robu mesta.

Moja prva skrb je bila najti hišo nekega Pedro Arajola, ki je bila znana kot najboljša gostilna. Na zunaj ni izgledala posebno impozantno in iz spalnice, katero sem dobil, se mi je odpiral pogled na svinjak. V splošnem pa ni bilo slabo in tudi Arajol je bil zanimiv človek. Znal je francoski, kajti v mladih letih je bil vodnik Povedal mi je, da je bila dežela razdeljena v šest župnij, koda vsaka ima svoj okrajni svet, ki deli pašnike ter dovoljenja za pobiranje lesa. Vsaka župnija izvoli tudi štiri svetnike v glavni svet, ki se sestane štirikrat na leto. Volitve v glavni svet se vrše vsaka štiri leta in vsaka tri leta se izvoli predsednika in podpredsednika.

Kriminalne slučaje sodita dva sodnika, katerih enega imenuje Francija, drugega pa španski — škof iz Urgela. Nikakih porot ni in nikakih pisanih postav in sodnika sodita po svoji vesti in prepričanju.

Ko sem si ogledal v spremstvu Arajola občinsko hišo, v kateri sem videl tudi pripravo za usmrčenje na smrt obsojenih, obstoječo iz vijaka, s katerim se zlojni obsojenemu tilnik, sem se poslovil od Andorre la Vielle ter se napotil v južno smer, proti — španski meji. Pot je postajala

Slike z jugoslovanske rivijere.

Od Bakra do Splita.

Krasno jutro v poznem avgustu je objemalo kvarnerski zaliv, ko se je ustavljal vlak na postaji pred Bakrom.

Pred nami onstran zaliva pomorna Učka, pod njo Lovrana, Opatija, Volovsko, tam gori Kastav Matulje in tako naprej do Kantride in Reke. Imena znana in sveta vsakemu Jugoslovancu. — Nemo nas je pozdravil Krk in za njim nesrečni Čres. . .

Kakšna sprememba, odker sem gledal zadnjič na Učko! V oktobru pred prevratom sem se vozil s tovarišem Čehom iz Opatije na Reko. Nameravala sva ostati čez noč v Opatiji in se vrniti rano v jutro peš do Kantride. Na opatijskem molu sva se poslovljala od znanca, ki se je vračal. Že je zapiskala sirena k odhodu, ko je pristopil k nama policijski agent in je začudeno vprašal, če se ne vrneva.

— Zakaj naj bi se vrnila?

— Jugoslovanci so zasedli Reko jutri se ne bosta mogla vrniti!

Agent je bil naš človek. Pozneje sem ga srečal v Ljubljani in on mi je tožil, da se ne dobi službe, ker so vsa mesta prenapolnjena z avstrijankami!

Ker sva imela potne dokumente v redu — dragocen privilegij cenzorjev — sva se v zadnjem trenutku odpeljala. Takrat sem gledal zadnjič na našo Učko in ji prerokoval boljše čase. . .

Na Reki je bilo res vse narobe. Po vsem mestu strojne puške, na križiščih celo topovi. Madžarski policaji so ustavljali pasante — ječe so se polzile. Še pozno v noč se odmevali posamezni strelji. . .

Drugo jutro naju je komandant — reški madžaron, v civilu lesni trgovec — poštno oštel in pripomnil: — Ako gresta še enkrat v ono slovanske gnezdo, — vsa dva dam zapreti!

Ta grožnja pa je bila odveč. — Ker sem pravočasno zapustil Reko. Za menoj so korakali Italijani, zasedli Reko in vse do Snežnika, Uboza Učka in njena gadjaja gnezda!

Polno spominov. . .

Čez par minut smo že izstopili na bakarski postaji. Naložili smo dame in prtljago na vozove, sami pa šli peš doli v Bakar, kjer smo prebili dan vsak po svoje do večera. Eni v morju, drugi pa pri "bakarski vodici". Bili smo torej vsi — mokri. . .

Tudi Bakar sem videl zadnjič pred prevratom. Zahajal sem tu navadno z nekim madžarskim doktorjem, bivšim okrajnim glavarjem, ki je bil po rodu najbrž vedno boljša in ko sem prišel do meje, sem potegnil ven svoj potni list, da ga pokažem stražniku, a slednji je zamahnil z roko v znamenje, naj grem lepo naprej. Kot sem spoznal, ni tudi na španski strani dosti sitnosti s carinskimi uradniki, če pride človek iz Andore.

Izza davnih časov je živila svoboda v višinah. Še danes je dobiti v Andori vsakršno prostost celo ono, katero je ostali civilizirani svet izgubil — pravico, da človek pride in odide, ne da bi ga kdo vprašal — zakaj in kako.

Slovak, ker je imel velik talent za slovanske jezike. Ta doktor je bil napram meni vnet zagovornik jugoslovanske države ter je očitno grajal madžarske metode na Hrvaškem. Če sem mu pa omenil, da bo Jugoslavija dobila znaten kos takratne Madžarske in da bo Reka preje ali pozneje naša, je zardel od jeze in prenehal tajno politično diskutirati. — Ko mu je pa nekako tovariš Čeh v kavarni "Grande" omenil, da bo Češkoslovaška segala skoraj do Pešte, je bila novost, da ras izda s preglasnim govorjenjem. Drugega je bil pa imeniten mož in bi mogoč naš Kostanjevec lepo opisati par naših večerov v reškem starem mestu.

O Bakru ne bom pisal, ker je to že lepše storil dr. Ivan Lah, ki mi bo "nagajal" s svojimi potnimi spomini vse do Splita. Omeniti moram le, da po moji skromni nestrokovni sodbi Bakar ne bo nikdar resen konkurent pri izbiri naše velike eksportne in importne luke.

Zvečer smo bili vsi točno na Panoniji. Ko je zapustil parnik bakarski zaliv, je bilo že temno. V ozadju razsvetljeno reško pristanišče, prazen, tih Kvarnerol, na levi znani otočič, ki so ga parkrat "zasedli" D' Annunzijevi arditii, otok Krk, na desni Čres — vse v temi. . .

Na parniku se je razvilo živahno življenje. Novinarji smo bili večidel skupaj. Zagrebčani so šli večinoma v kabine. Čehi tudi ostali pa smo razpravljali o vsem, samo ne o politiki. — Te imamo dovolj v redakcijah in drugod. Tudi petja ni manjkalo. Slovenske narodne so se menjavale s srbskimi in hrvaškimi. — Beogradčanke so pele solo, mlad teneor pa celo arije iz italijanskih oper. Enemu ali drugemu to ni bilo ravno prijetno, toda mnenje da je umetnost mednarodna — če tudi tik pred "italijanskim" Čresom — je pomirilo vzemirjenje živce. Saj ljubljanski in zagrebški "zenifisti" celo trdijo, da umetnik ne sme biti nacionalist. Škoda, da Zveza narodov ni na posebnega odseka — pod japonskim predsedstvom — ki bi razpravjal tudi o tej točki. . .

Po drugi uri zjutraj smo pluli mimo razsvetljenega Zadra. — Neprijetne misli. . .

V Šibeniku smo pristali malo pred sedmo. Prvi sprejem, prvi pozdrav. Občinski upravitelj, pesnik Širovica, številno meščanstvo. Zaradi globokega žalovanja za kraljem Petrom ni bilo — bučne slovesnosti ne tu in ne pozneje. Občina nam je priredila lunc. Pregledali smo v nagliem mestu, zgodovinske zanimivosti. Ob Tommasejevem spomeniku sem se spomnil na njegove "Iskricice", ki so pred leti zelo vplivale na mojo dušo. Takrat sem samotiril v Zadru. Tommaseo zaslužni spomenik v svojem rojstnem mestu.

Mestna občina je izdala za naš prihod spomenico, ki omenja osvoboditev in navaja vse, kar bi bilo potrebno za razvoj mesta pod belim orlom: razširjenje pristanišča, kanalizacija, pogozditev okolice, elektrotehnična šola, zavod za srednješole, železniška zveza s severnim delom naše kra-

Karl poskusil samomor.

Stok in jek v Totisu. — Deportacija na Malto. — Karlovi pomočniki v zaporih.

Iz Evrope se naknadno poroča o Karlu in njegovi operetni avanturi sledeče:

Neka antantna misija je dobila o stanju Karla poročilo, ki pravi: Karl Habsburg in njegova žena sta duševno popolnoma potrta. Bivša kraljica je ponovno dobila histerične napade ter je prvi dan neprestano jokala. Med soprosom je prišlo do burnih prizorov. Karel Habsburg se je neposredno po aretaciji kazal divje obupanega in si hotel vzeti življenje. Mofali so ga strogo stražiti. V strastnih izbruhih je obtoževal državnega upravnika Horthyja veleizdajstva, češ, da stremi po prestolu za sebe ali pa za svojega zeta, bivšega nadvojvodo Albrehta, dožil je svoje prijatelje madžarske magnate da so ga zapeljali, ludoval se na sebe, da je bil tako lahkoveren in sprva ni hotel videti niti svoje žene, češ, ona je kriva katastrofe. — Ko se je nekoliko pomiril, je dolge ure prejelok. Polkovnika Sigesfalyja, ki mu je hotel izročiti sporočila Horthyja, Karel sprva ni hotel sprejeti, češ, da nima ničesar opraviti z veleizdajniki. Sedaj je popolnoma apatičen in prepuščen stike z znanim svetom. Žita je mnogo energičnejša in je živahno protestirala, ko je čula, da bo rodbina deportirana.

Značilno za Karlovo značaj je dejstvo, da je ekseesar v trenutku, ko so ga že vsi zapustili in so bile njegove čete že razpršene v vse vetrove, bil še vedno prepričan, da gre le za komedijo in da ga bodo Horthyjeve čete pozdravile kot kralja.

Iz apatije ga spravlja le skrb za otroke. Oba sta bila skrajno razburjena, ko je dospela iz Švice vest, da so vse osebe iz neposredne njune okolice izgnane. Zita se je obrnila na angleškega poslanika s prošnjo, naj se omogoči, da bodo mogli otroci istočasno s starši oditi v prognanstvo.

Z veliko napetostjo se pričakuje v dunajskih političnih krogih odločitev, kje naj se internira Karl Habsburg. V antantnih krogih prevladuje mnenje, da bo Anglija prevzela nalogo, spraviti habsburško famulijo na varen kraj. Govori se o otoku Malti, kjer naj bi se stari grad malteških viteзов v bližini mesta La Valette adaptiral za bivanje Karla Habsburga. Po naziranju angleških krogov bi trebalo Karla spraviti iz Evrope, najbolje na kakšen otok. Reuter poroča, da priporočajo Angleži Kanarske otoke ali pa otok Ascension v Atlantskem oceanu. Izključeno pa ni, da ga deportirajo v kako angleško kolonijo, kjer bi bil pod strogim nadzorstvom. Mala antanta se strinja z angleškim mnenjem, da je treba Karla vsekakor spraviti iz Evrope. Južna Amerika ali pa otok na oceanu bi bila najprimernejši kraj. S francoske strani se je pojavil predlog, da se ga internira na Španskem. Temu se protivi predvsem Španska sama, ki noče biti zapletena v eventualne nove karlistične intrige.

Karlova vojskovodja polkovnik Lehar in major Osztenburg sta v civilnih oblekah pobegnili. Osztenburga so pozneje našli v neki kleti Totisa ter ga aretirali. Dva poslanca za katerima je bila izdana tiralice, sta se javila oblasti ter bila aretirana.

Ljevine, izboljšanje parolbrodnih zvez, brezobrestno državno posojilo za zgradbo hiš in za ribiše. Vse silno potrebne stvari, le žal, da novinarji, kljub temu, da smo državniki ne vem katere velesile ne zmoremo veliko, kadar gre za finančne zadeve. Ako bi narod povsod tako cenil novinarje kakor v Dalmaciji, bi bila naša organizacija kmalu neposredna instanca za vlado. Potem bi brezdvomno pomagali ne samo Šibeniku in Dalmaciji, ampak vsem, brez razlike.

Šibenik res trpi na težkih posledicah nekdanje avstrijske malomarnosti in protislovanke politice. Italijanska okupacija je še povečala gospodarsko mizerijo. Trgovina in promet sta v zastoj. Brezposelnost velika. Tvorinca "Sufid", kjer je bilo zaposlenih nad šeststo delavcev, je ustavila delo in odpustila delavce. — Kaj pomeni brezposelnost v mestu, ki šteje okoli 14.000 ljudi, — od katerih živi 85 odstotkov odročnega dela, ni treba govoriti. In ljudstvo želi dela, zahteva pomoči od države. Tudi v kulturnem oziru je Šibenik nekoliko oškodovan, ker je vlada prestavila zadrsko učiteljske na jug Dalmacije. Odkar smo izgubili Zader, je Šibenik središče gospodarske in kulturne gravitacije severne Dalmacije.

Prvi vtisi v jugoslovanski Dalmaciji niso bili torej ravno prijetni. Kaj pomaga naravna krasota naše rivijere, če je pa drugače marsikaj, kar ni v redu. Avstrije ni več. Italijani so odšli, le njihove vojne ladje še procevirajo v naših pristaniščih — torej na delo, da se popravijo — stoletne krivice na naši rivijeri! "Panonija" je odpula. Na obali pozdravljanje, na ladji odzdravljanje, občudovanje, komentariji. Na svidenje, romantično divni Šibenik!

Pluli smo dalje proti jugu. Vse polno malih in večjih otokov, obljudenih in zapuščenih, svetilnikov in varnostnih znamenj. Tupatam samoten pozdrav, otrok morskoga čuvaja. . . Povsod sa-

mo kamen, le redko šumica in še bolj redko njvica. In vendar — kljub vsej žalosti čudna, uzadovoljiva krasota!

Na krovu "Panonije" nič novega. Pač! Tam ob ograji črno oblečena, simpatično blede mlada čama. Iskajoče oči, hrepenenje po življenju. Kdo, odkod in kam? — Dalmatinka? Z nami v Split?

Minilo je popoldne. Blizli smo se cilju. Obrežje je nekoliko ozelenelo, srečavali smo parnike, jadernice in navadne čolne. Parnik se je obrnil proti obrežju. Oglasila se je sirena. Pred nami obirno naravno pristanišče. Očarljiv pogled. V ospredju Dioklecijanovo Split! Okoli njega bizantinsko-hrvaški, beneško-turški, novejši, vse skupaj pa naš jugoslovanski. Na levo vhod v Kaštelanski zaliv, v sredi splitski biser, divni Marjan. . . In ves ta krasen, obširen prostor pred obrežjem, kjer bi se lahko kadilo iz nešteti dimnikov velikih in malih parnikov, ki bi izvažali in prevajali naše bogastvo po širnem morju, je še prazen, in čaka, čaka. . .

Tatvina v vlaku.

V Zidanem mostu je bil okraden beograjski trgovec Ilija Spasojević, ko je ravno vstopal v mariborski vlak. Dospel neznan uzmovč mu je potegnil iz žepa denarnice, v kateri je imel 2450 dinarjev in dva čeka za 50.000 K. Spasojević je tatvino sicer takoj opazil, a tat se je hitro umaknil med množico občinstva ter je brz odnesel pete.

ADVERTISEMENTS.

ZAKAJ SE STRUPITE S SLABIM TOBAKOM, POSKUSITE NAŠ IMPORTIRAN pravi turški tobak,
bokska en funt \$3.00, pol funta \$1.50 s papirjem
hercegovski mešani,
bokska 1 funt \$2.00; pol funta \$1.00 s papirjem
Bokska bilnosa 15c. in mašina za delati cigarete 15c.
Z naročilom pošljite denar.
ADRIATIC IMPORTING CO.,
606 - 11th Avenue, New York, N. Y.

V odgovor.

Ponovno namenjamo vsem rojakom in rojakinjam, da prave Elgin garantirane moške in ženske ure čisto slato prstane, veržice, priveske in vso drugo sletnino ter demante; dalje prave glasne svetovne COLUMBIA GRAMOPHONE in SLOVENSKE PLOŠČE POCOLUBA in razpošilja po celi Ameriki nazaj Vaš slovenski večletni trgovec s slatino
IVAN PAJK, 24 Main St., Conemaugh, Pa.
Pikite mi po cenik, pošlje ga vam brezplačno.

